

עלון דו שבועי

ענג שבת

פרשת חיי שרה - תולדות

כ"ד במרחשון ה'תש"ף יוצא לאור ע"י העמותה להשרשת ערכים יהודיים לאומיים
לעילוי נשמת דוד חי ישראל ז"ל, מייסדי העמותה ו"ענג שבת" ומפעיליה המרכזיים. יהי זכרו ברוך!
(שנה שלושם וארבע) 3 מס' 1251 (22.11.2019)

מועדי השבת חיי שרה

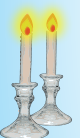
ער"ש מוצ"ש	יום	16.01	17.16
	ת"א	16.16	17.17
	חיפה	16.05	17.15
	ב"ש	16.20	17.19
	אילת	16.13	17.17

זמני היום והלילות הימים:

מסבת חיי שרה - יום ו'	אופק ת"א (שעות חורף)
עלות השחר	4.42 - 4.46
זמן הנחת תפילין	5.27 - 5.32
הנץ החמה (מישור)	6.17 - 6.22
הנץ החמה (הנראה)	6.22 - 6.27
ס"ז ק"ש מנ"א	8.04 - 8.07
ס"ז ק"ש הגר"א	8.50 - 8.54
צאת היום	11.27 - 11.29
מנחה גדולה	11.58 - 12.00
שקיעת החמה	16.37 - 16.36
צאת הכוכבים ב'	17.27 - 17.26

דף יומי: נידה לא - לז

מועדי השבת תולדות

ער"ש מוצ"ש	יום	16.00	17.15
	ת"א	16.14	17.16
	חיפה	16.03	17.14
	ב"ש	16.18	17.18
	אילת	16.11	17.16

זמני היום והלילות הימים:

מסבת תולדות - יום ו'	אופק ת"א
עלות השחר	4.47 - 4.51
זמן הנחת תפילין	5.33 - 5.38
הנץ החמה (מישור)	6.23 - 6.28
הנץ החמה (הנראה)	6.28 - 6.33
ס"ז ק"ש מנ"א	8.08 - 8.11
ס"ז ק"ש הגר"א	8.55 - 8.58
צאת היום	11.29 - 11.32
מנחה גדולה	12.00 - 12.03
שקיעת החמה	16.36 - 16.36
צאת הכוכבים ב'	17.26 - 17.26

דף יומי: נידה לח - מד

את העלון ניתן למצוא בפייסבוק תחת השם: "ענג שבת"

את העלון ניתן למצוא באתר www.yeshiva.org.il וגם באתר מורשת בקטגוריית עלוני שבת ב"מדיע יהודי" www.moreshet.co.il

יו"ר העמותה והעורך עו"ד שמואל כהן כתובת: רח' בלוק 3, ת"א טל: 03-5234063, פקס: 03-5234054 דוא"ל: smuladv@netvision.net.il

ביאור על הבארות ועוטף עזה

פרשת תולדות, מקדישה 11 - 21 (השאלה אם סופרים מבארות אברהם או רק מיצחק) פסוקים לתאר את חפירת הבארות הנמרצת של יצחק אבינו לאחר ציון העובדה הקשה הבאה: "וכל הבארות אשר חפרו עבדי אבי בימי אברהם אבי סתמום פלשתים וימלאום עפר" (כו, טו).

יצחק חופר את בארות אביו ומחדשם ואח"כ חופר עוד 3 בארות למרות שהפלשתים רבים איתו על השתיים הראשונות. הבאר השלישית רחובות נשארת פתוחה ולבסוף חופר יצחק את באר שבע.

בפשטות, אפשר ללמוד מכאן על הנחישות של יצחק להאחז בארץ ולבנותה למרות מתנגדי הפלשתים העסוקים כבר דור שני בפעילות הרס-סתירת בארות. נחישותו של יצחק נושאת פירות לבסוף בבאר הרביעית באר שבע בברית עם אבימלך. לתמיהתו של יצחק: "מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי? עונה אבימלך בנימוק מאלף: "ראה ראינו כי היה ה' עמך ונאמר תהי נא אלה ביונינו... ונכרתה ברית עמך" (כו, כז-כח).

הצלחתו החקלאית ותשתיות המים שיצר שברו לבסוף את ההתנגדות אליו והביאו לכריתת הברית.

הרמב"ן כדרכו רואה בדברים רמז לעתידות שיתרחשו על זרע אברהם לדורות (כו, כ): "ספר הכתוב ויארץ בענין הבארות, ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק ... אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו, כי בא הודיע דבר עתיד. כי 'באר מים חיים' ירמוז לבית אלהים... וקרא הראשון עשק, ירמוז לבית הראשון... והשני קרא שמה שטנה, שם קשה מן הראשון, והוא הבית השני... והשלישי קרא רחובות, הוא הבית העתידי שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה, והאל ירחיב את גבולנו...". הרמב"ן לשיטתו בפירושו לספר בראשית טבע את המשפט: 'מעשה אבות סימן לבנים' - מסיפורי התורה על האבות אנו למדים מה יארע לבנים. יתרה מזאת - ההתנהלות של האבות ואורחות חייהם מטביעה (מלשון טבע) בבנים, מקבעת ומשרישה בנו את הדרך הראויה ולכן גם אם 'זכות אבות תמה, ברית אבות לא תמה' כיוון שתכונות האבות טבועות בנו.

עקרון זה של הרמב"ן נכון גם לשלילה כפי שכתב על הפסוק "ותענה שרי ותברח מפניה" (בראשית טז, ו): הרמב"ן: "חטאה אמונו בעניי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושנעו ה' אל עיניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני הענוי".

שמה מותר לנו להמשיך את הקו הפרשני של הרמב"ן לדורנו. איננו יודעים בדיוק איפה נמצאות הבארות הסתומות עשק וטונה אבל גרר המקראית ממנה יצאו הפלשתים מזוהה עם תל גמה ליד קיבוץ רעים, רחובות המקראית אולי תל רוחיבה מדרום לחלוצה, באר שבע המקראית - תל שבע בקיצור אנו עוסקים במרחב הקרוב לנגב המערבי - עוטף עזה. באזור זה בימינו בא ליד ביטוי באופן חריף ביותר ההבדל בין כוחות הבניה, החקלאות, החינוך ופיתוח תשתיות הארץ הזו כמו חשמל, חוות סולריות התפלת מי ים וטיהור מי שופכין מול כוחות ההרס הבאים לידי ביטוי בטרור, טילים על אוכלוסיה אזרחית, מנהרות תקיפה בלוגי נפץ ושריפות יזומות של שטחים חקלאיים ויערות.

מצד אחד אחת המדינות המצליחות בעולם המערבי כמעט בכל נושא מדידי - ישראל. ומן הצד השני אחד האזורים האומללים בעולם. לעיתים השאלות מנקרות והיאוש מתחיל לכרסם. מה המוטיבציה להרוס ולשרוף? מה התכלית בלהשחית? ועד מתי נאלץ להילחם בצאצאיו של "ידו בכל"? אין ספק לכל בר דעת שצאצאי אברהם יצחק ויעקב חייבים להגן על עצמם ומפעל חייהם גם באמצעי מתקפה. אבל בטווח הארוך מי שיוביל את ה"פלשתים המודרניים" לכרות איתנו ברית היא ההכרה שה' איתנו כמו שהיה עם יצחק אבינו. הכרה זו תבוא לאור הצלחתנו בנחישותנו להמשיך את כוחות הבנין הנטיעה היצירה ושכלול החיים בחומר וברוח.

הרב **דעואל (דולי) בסוק**, ראש ישיבת בני עקיבא נתיב מאיר - ירושלים

אימוני קרב מגע והגנה עצמית

האימונים מיועדים לבני נוער ובוגרים מעל גיל 12, ללא צורך בניסיון מוקדם. ניתן להתאמן באימונים אישיים / זוגות או בקבוצות קטנות.

לשאלות ותאום אימון: **054-6695400**

הנהלת **שלומי חגואל** חגורה שחורה - דאן 3 לחימה משולבת (MMA)

נגריית שינדלר

בוטיק רהיטים בהתאמה אישית -

נגריית שינדלר מתמחה בבניית רהיטים ועבודות עץ בהתאמה אישית, תאום תכנון וביצוע מול אדריכלים/יות מעצבים/ות פנים ולקוחות פרטיים.

050-2561836

בזירת ייחוד גבית הלקוח לא התחייבות

בניית אתרים: עיצוב אתרים, מינסייט, דף נחיתה, מערכות ניהול תוכן, אחסון אתרים וקידום אתרים.

אינטראקטיב: עיצוב באנרים, עיצוב באנרים פלאש, קטלוג אלקטרוני.

עיצוב גרפי: לוגו, ניירת, פלייר, מודעה, פרוספקט, קטלוג, ספר, רולאפ וכרטיס ביקור.

פגשו אותנו בפייסבוק **Haguel Spitzberg**

חגואל טל: 054-6695400 שפיצברג shelegpr@gmail.com

מבצעים את כל סוגי האיטום

מערכות איטום חדשניות לגגות עד 8 שנות אחריות כולל גגות מרוצפים. איטום קירות חיצוניים, טיח, תפרים, סדקים והתזת סילרים ע"י סנפלינג. צביעת קירות חיצוניים בסנפלינג. התקנת מרזבים, עבודה מקצועית ויסודית

ירון **052-4012533**

העלון מוקדש לזכר ולע"נ **נחמה חיה כהן** ע"ה, בת יצחק משה קרוטהמר ז"ל, נפטרה ב-ב' בכסלו תשע"ז, יהי זכרה ברוך!

העלון מוקדש לזכר ולע"נ **חיים מנחם בסוק** ז"ל, נפטר ב-ב' בכסלו תשס"ו, יהי זכרו ברוך!

העלון מוקדש לזכר ולע"נ אבינו **יעקב בן סולטאנה אוחנה** ז"ל, נלב"ע ב-כ"ז בחשון ה'תשע"ו, יהי זכרו ברוך!

העלון מוקדש לזכר ולע"נ **חיאל קרוטהמר** ז"ל מטבריה, נפטר ב-ב' בכסלו תשנ"ח, יהי זכרו ברוך!

העלון מוקדש לזכר ולע"נ **עדינה שרה רוזנברג** ע"ה, בת ר' זאב ז"ל, נפטרה ב-ג' בכסלו תשע"ב, יהי זכרה ברוך!

דיני השבוע ומנהגיו

לעילוי נשמת

יעקב יוסף שמעון ונחמה חיה כהן ז"ל

שבת פרשת חיי שרה

ההפטרה: "הומלך דוד זקן" (מלכים א' א, א).

מברכים החדוש: כסלו

ראש חודש כסלו **ביום החמישי וביום השישי** הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה.

בהקדמת יום ראש חודש קורא ש"ץ את היום, או הימים, שיחול ראש חודש, לאמר: ראש חודש כסלו ביום החמישי – יש להוסיף ה' הידיעה.

המולד: יום רביעי שעה 7, 18 דקות ו-7 חלקים.

אין אומרים א"ב הרחמים ואין מזכירים נשמות.

יום רביעי כ"ט במרחשון, ערב ראש חודש, במנחה: אומרים יום כפור קטן ואין אומרים תחנון.

ראש השנה

יום רביעי בערב: בערבית יעלה יובא. יום חמישי: בשחרית: חצי הלל, קדיש שלם. שיר של יום. ברכי נפשי. קריאה בתורה. למוסף חולצים התפילין (שולחן ערוך ת.כ.ג. משנה ברורה כה, נט).

'יעלה יובא' / טרחה דציבורא

שליח ציבור ששכח לומר 'יעלה יובא', כל עוד לא סיים חזרת הש"ץ דינו כדין היחיד ששכח. אך אם סיים כבר את חזרת הש"ץ, מפני טורח הציבור שוב אינו חוזר מראש התפילה, אלא סומך על תפילת מוסף שעתיד להתפלל. אם שכח לומר 'יעלה יובא' בתפילת לחש שלו, אינו חוזר, הוא יוצא חובתו בתפילה שחוחר בחזרת הש"ץ. (שולחן ערוך, אורח חיים קכז, ד).

הלל

מנהג האשכנזים לברך על הלל בראש חודש "לקרוא את ההלל", אך הספרדים אין מברכים על ההלל ברא"ח. ואין לספרדי לשנות ממנהגו המיוסד על פי דעת הרמב"ם ומרן השלחן ערוך. גם יוצאי מרוקו צריכים לנהוג כאן בארץ ישראל כפי המנהג בארץ ישראל, שלא לברך על ההלל בראש חודש.

ספרדי המתפלל בבית כנסת של אשכנזים בראש חודש, ועבר לפני התיבה כשליח צבור, אינו רשאי לברך על קריאת ההלל כמנהג אשכנז, דשב ואל תעשה עדיף, אלא יתן לאחד מהצבור שיברך על ההלל במקומו.

בני עדות המזרח שנהגו בחוץ לארץ לברך על ההלל בראש חודש, ועלו ישראל, עליהם לשנות ממנהגם ולנהוג כאן, בארץ ישראל, כמנהג כל יתר עדות המזרח שלא לברך על ההלל בראש חודש, כעדותו של השלחן ערוך. ואם טעה וברך על ההלל, יאמר מיד "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שיש אומרים שלספרדים זה ברכה לבטלה. (ילקוט יוסף, יביע אומר, שו"ת חוה דעה)

שבת פרשת תולדות

ההפטרה: "משא דבר ה'" (מלאכי א, א).

זמן קידוש לבנה: ממוצאי שבת אור ל-ג' בכסלו ועד ליל חמישי אור ל"ד בכסלו.

"ותן טל ומטר לברכה"

מיום חמישי ז' בכסלו, המסופק אם הזכיר טל ומטר – אינו חוזר. כי כבר הוחזק לומר במשך 30 יום 90 פעם טל ומטר, או כשאמר 90 פעם ויש אומרים 100 פעם (ולחתם סופר 101 פעם): "ואת כל מיני תבואתה לטובה, ותן טל ומטר לברכה", אזי מוחזק הוא שלא טעה ולא כבר – לכן אינו חוזר. בגמרא במסכת ברכות (נט), אמרו, טעה ולא שאל גשמים בברכת השנים, מחזירין אותו. כלומר, אם טעה אדם ולא הזכיר בקשה על הגשמים בברכת השנים, דינו כדין מי שחיסר ברכה אחת מברכות התפילה, שאין תפילתו תפילה שלמה. התוצאה מכך היא: שאם סיים תפילתו בלא שאלת גשמים, עליו לחזור ולהתפלל שנית את כל תפילת העמידה. כך פסקו הרמב"ם בהלכות תפילה, פרק י', והשלחן ערוך בסיומן קיז.

"וַיִּזְכַּר יַצְרָאֵל אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ בְּיַד בְּרַחֲמָיו (כז, טז)
תְּפִלּוֹת אֲפִלוֹת תַּקְנוֹת (מכירות כו, ב)

"רבי יוסי חנינא אמר: תפילות אבות תקנום... **יצחק תיקן תפילת מנחה**, שנאמר: 'ויצא יצחק לשוב בשדה לפנות ערב' (כד סט) ואין שיחה אלא תפילה, שנאמר: 'תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו' (תהלים קב א)...' (ברכות כו, ב).

זמן תפילת מנחה

תחילתה: כתב הטור (סימן ר ה"ב): כשיגיע זמן תפילת המנחה יתפלל. זמנה מתום חצי שעה שלאחר חצות היום עד שקיעת החמה.

המתפלל לפני חצות היום חייב לחזור ולהתפלל (משנה ברורה רלג, ב). תפילת מנחה ניתקן כנגד תמיד של בין הערביים. זמנה מדאורייתא הוא שש שעות ומחצה משינטו צללי ערב – וזה נקרא מנחה גדולה. כתוב על תמיד של בין הערביים: "ההקטיר עליה חלבי השלמים" דרשו חז"ל: 'עליה' השלם כל הקרבנות כולם – היינו: להקריב את כל הקרבנות שבכל יום בין תמיד של שחר לתמיד של בין הערביים, לכן מאחרין הקרבת התמיד של בין הערביים, שיסיפיקו להקריב את השאה, לסוף ואז הוא נקרב בשעה תשע ומחצה – וזה נקרא מנחה קטנה.

לכך: דעת הראש, הטור והגר"א שזמן תפילת מנחה לכתחילה ממנחה גדולה. דעת הרמב"ם שזמנה לכתחילה היא ממנחה קטנה, אבל אם התפלל מנחה קטנה בדיעבד יצא (כי בערב פסח היו מקריבים בשש שעות ומחצה), וכך פסק המחבר בשולחן ערוך (סימן רלג). שעות אלו הן שעות זמניות המשתנות. הערוך השולחן מסביר את השולחן ערוך שאמנם זמן התפילה היא מנחה קטנה אבל קבעו חז"ל שיש דברים שאי אפשר לעשות לפני תפילת מנחה, לכן עדיף שיתפלל מנחה גדולה לפני עשיית אותם דברים וזה לכתחילה ולא רק בדיעבד.

מכאן: אם אין סיבה מיוחדת טוב יותר להתפלל מנחה קטנה אבל אם יש איזה סיבה אפילו קלה, מותר לכתחילה להתפלל מנחה גדולה. (הטור, הראש, הגר"א לעיל)

סוף זמן מנחה: מחלוקת תנאים: רבי יהודה – לכל המאוחר עד 'פגל המנחה' (עשר שעות ושלושה רבעים) ומכן ואילך – ערבית. דעת חכמים – עד תום שעת השקיעה – כ-15 דקות לפני צאת הכוכבים (שולחן ערוך רלג א ובמשנה ברורה). (וערבית מצאת הכוכבים). למעשה, לכתחילה יש להזהר לסיים תפילת מנחה בטרם נעלמה המשש מן האופק. מוטב להתפלל מנחה לפני השקיעה – אפילו ביחידות, מאשר אחרי השקיעה בציבור (שם במשנה ברורה, וכן בשו"ת אג"מ או"ח ח"א, כג שקבע שאין להתפלל לאחר השקיעה אלא בשעת הדחק).

לספרדים, בכף החיים (רלג, ה) נאמר שאם הציבור מתפללים עד כרבע שעה אחר השקיעה – מוטב להתפלל איתם, מלהתפלל ביחידות. כך הכריע גם הגרוב"צ אבא שאול.

בדיעבד או בשעת דחק גדולה, אפשר להתפלל עד כרבע שעה לפני צאת הכוכבים (שולחן ערוך רלג א ומשנה ברורה יז). בביאור הלכה (שם) אומר שטוב להתנות: שאם עדיין יום התפילה תעלה למנחה, והתפילה שלאחר צאת הכוכבים לערבית. ואם כבר לילה – תעלה התפילה לערבית והתפילה שאחריה תעלה לתשלומי מנחה.

סדר התפילה

אין להתחיל "אשרי" בטרם הגיעו מניין מתפללים (רמ"א רלד, א). אמרו חז"ל: "לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל (שמונה עשרה), לכן תקנו אשרי (ערוך השולחן). יש הנוהגים לומר קודם פרשת התמיה, ואחר כך אומרים תפילה עמידה.

אבל אין לאחר מלהתחיל להתפלל שמונה עשרה בידח עם הציבור, כי עיקר מצות תפילה בציבור הוא להתחיל להתפלל שמונה עשרה בידח עם הציבור. כל שכן אם הזמן מאוחר ועי' אמירת התוספות יעבור זמן המנחה או תחילת התפילה עם הציבור, צריך לדלג הקורבנות ואשרי.

"כי קם ה' אֶלְפָּרָאֵי"

לפני כל שמונה עשרה הוצרכו "ה' שפתי תפתח", והו חלק מהשמונה עשרה. לכן, הנוהגים להוסיף "כי שם ה' אקרא" אומרים אותו לפני ה' שפתי תפתח".

הטור (סימן קיא) כותב שישנו מנהג לומר פסוקים נוספים לפני שמונה-עשרה ומוסיף כי בשחרית ובערבית תוספת זאת עשויה להוות הפסק בין 'גאל ישראל' לבין שמונה-עשרה ולכן יש לומר פסוקים אלה רק במנחה ולפני מוסף. כך גם בקיצור שולחן ערוך עמידה במנחה ולפני מוסף. המשנה ברורה (סימן קיא ס"ק ז) כותב שאין צורך לומר "כי שם ה' אקרא" לפני חזרת הש"ץ.

בספר נפש הרב (עמ' קנב) מביא על מנהגו של הרב יוסף דב סולובייצ'יק: רבנו נהג שלא לומר את הפסוק 'כי שם ה' אקרא' קודם השמונה-עשרה דמנחה ודמוסף (עי' טור), כשיטיא שלא הצריך שיאמרו הש"ץ בקול רם.

ורק הפסוק ה' שפתי תפתח' הצריך שיאמר הש"ץ בקול רם. הרב ד"ר זלגמן בער (1825–1897), השמיט פסוק זה בסידורו "עבודת ישראל" **אשרי ישראל** (הלכות תפילה כז, ב): **השלחן ציבור כשמתחיל חזרת הש"ץ יאמר תחילה "ד' שפתי תפתח"...** (שולחן ערוך קיא, ב, קכז, ו משנה ברורה), וטוב שיאמרונו בלחש (כנסיות רשות לפני שמתפלל) (במשנה ברורה שם ובכף החיים). אך ארץ הפסוק "כי שם ה' אקרא" שאומרים בתפילת מנחה ומוסף לא צריך לומר. (השלחן ציבור (משנה ברורה שם).

שו"ת בפרשה

הרב ישראל א' שפירא
רב קהילת אהבת אחים',
בבלי תל-אביב

עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמתי מצותי חקותי ותורתי
(תולדות: כז, ה). **משמתי – גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה, כגון, שניות לעריות ושבות לשַׁבַּת** (רש"י).

אמירה לנכרי 'שבות' במקום מצוה

במכילתא (שמות טז, יב): 'כל מלאכה לא יעשה בהם – לא תעשה אתה, ולא יעשה חברך, ולא יעשה גוי מלאכתך'. ובסמ"ג (ל"ת ט"ה) פסק: 'משמע מכאן שאסור לישראל להניח לגוי לעשות מלאכתו, בין ביום טוב בין בשבת דאורייתא'.

שיטת הרמב"ם (הל' שבת פ"ג, א): 'אסור לומר לנכרי לעשות לנו מלאכה בשבת [...] ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן'. וכנגדם, שיטת רש"י (נ"ז דף טו ע"א ד"ה כיון): 'ומה שאסור לישראל לומר לעובד כוכבים עשה לי כך, זהו משום (שפיה נח) ממצוא חפצך חֲבַר דְּבַר – דיבור אסור'. נחלקו אפוא הראשונים, אם איסור 'אמירה לנכרי שבות' תוקפו מדאורייתא, או מדרבנן, או מכלל דיבור של חול שאסור בשבת מדרבנן.

במשנה שבת (כז, א): 'לא ישכור אדם פועלים בשבת ולא יאמר אדם לחברו לשכור לו פועלים, ובבבלי שבת (דף קג ע"א): 'מאי שנא הוא ומאי שנא חבירו אמר רב פפא: חבר נכרי, מתקף לה רב אשי: אמירה לנכרי שבות'. התוספות (שבת דף קכא ע"א ד"ה אין) הוכיחו מכאן שאיסור אמירה לנכרי אינו רק במלאכה דאורייתא, אלא 'אפילו באיסור דרבנן – אמירה לנכרי שבות', שהרי שכירות פועלים בשבת בין איסורו אלא מדרבנן, ולמרות זאת נחשב כ'אמירה לנכרי שבות'.

בבבלי עירובין (דף קס"ג ע"א): 'ההוא ינוקא דאשתפך חמימיה, אמר להו רבה [...] נימרו ליה לנכרי ליתי ליה', היינו, שרבה התיר לומר לנכרי להביא מים חמים לצורך מצות מילה, למרות שהמעשה היה כרוך באיסור 'הוצאה' מדרבנן, וטעם ההיתר כיון שהוא 'שבות שאין בה מעשה', אלא רק אמירה והיא לצורך מצוה.

נחלקו הראשונים בהיתר 'אמירה לנכרי שבות' במקום מצוה: שיטת התוספות (גיטין דף ק ע"ב ד"ה אין) שהיתרו של רבה נאמר רק ביחס למצות מילה 'דדוקא משום מילה דהיא גופא דחיייה שבת'. שיטת הרמב"ם (הל' שבת פ"ג, ט) שניתן ללמוד מהיתר זה על כל איסורי דרבנן במקום מצוה: 'דבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת [...] מפני מצוה'. לעומתם, כתב בעל ה'עיסור' (שער ג, הל' מילה דף מט): 'הוא הדין כל מידי דמצוה עבדינן ע"י אינו יהודי [...] וקרוב אני לומר הדלקת נר בשבת מצוה בשעת אכילה, מדליקין ע"י אינו יהודי בשבת', לדעתו הותרה 'אמירה לנכרי שבות' במקום מצוה אפילו במלאכה דאורייתא.

ה'שולחן ערוך' (א"ר"ח סי' שז, ה) פסק כשיטת הרמב"ם, שרק דבר שאיסורו מדרבנן מותר לישראל לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת. אמנם הרמ"א מצדד כשיטת בעל ה'עיסור' ופוסק (א"ר"ח סי' רעו, ב): יש אומרים דמותר לומר לאינו יהודי להדליק לו נר לסעודת שבת, משום דסבירא ליה דמותר אמירה לאינו יהודי אפילו במלאכה גמורה במקום מצוה [...] ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול, אכן המשנה ברורה (סי' שז ס"ק כד) הכריע להלכה שיש להחמיר במלאכה דאורייתא אפילו במקום צורך גדול. אולם במקום אחר (סי' רעו ס"ק כה) הוא מצטט משמו של בעל 'חיי אדם' (ככל סב ס"א): 'מותר לומר לנכרי לתקן את העירוב שנתקלקל בשבת כדי שלא יבואו רבים לידי מכשול, וכדאי הוא בעל העיסור לסמוך עליו, להתיר שבות דאמירתא אפילו במלאכה דאורייתא במקום מצוה דרבים'. בשו"ת 'אגרות משה' (ח"א סי' מב) הורה הרב משה פיינשטיין, שניתן לומר לנכרי להפסיק את פעולת המגן בבית-הכנסת כאשר 'אי אפשר להרבה מתפללין לסבול הקור, עד שהרבה עוזבים את בית הכנסת, הרב פיינשטיין מסתמך בזה על העיקרון של 'מצוה דרבים', וההגדרה של היתר זה היא לדעתו כאשר 'הוא ביטול תפילה בציבור וקריאת התורה להרבה אנשים'.

להלכה פסק הרב עובדיה יוסף (ילקוט יוסף א"ר"ח סי' שז, נג –נד): 'מלאכה שאינה אסורה אלא מדרבנן, יש להקל לומר לעכו"ם שיעשנה במקום מצוה. אם כבה ההשכל בבית הכנסת באמצע התפילה מותר לומר לגוי שידליק את החשמל לצורך הרבים, שבמקום מצוה דרבים יש לסמוך על סברת בעל העיסור המיקל לומר לגוי לעשות אף מלאכה האסורה מן התורה', ומשמע שיהיה זה תקף לאף ולשית הספרדים המוסיקים כבעל השולחן ערוך'.

פנת הרמב"ם הבהיר

הרב אהרן טולידאנו
ראש מכון טולידאנו להפצת התורה במושגי הדור,
חבר לשכת הרבנות ורב קהילה באפרת

מצוה ב – מילה (מצות עשה)

מקור המצוה

- "ואת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרְעְךָ אַחֲרַיְךָ המול לכם כל זכר" (לך לך, בראשית ז, י).
- "וְגֵרְלָל זָכַר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּעִר עֶרְלָתוֹ, וַנִּכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא" (לך לך, טם יז, ד).

מטעמי המצוה ותאורה

א. מצנת המילה ניתנה לעם ישראל, היות והקב"ה רצה להבדילים משאר העמים בגופם, כשם שנבדלים מהם בנפשם. סימן זה המייחד את בני ישראל בגופם, נועד להיות חתום בבשרו של הזכר, היות והוא אחראי על ההולדה (מורה נבוכים ח"ג, מט; ספר החינוך, מצוה ב).

ב. ועוד, רצה ה' לרמוז לאדם: כשם שבידו הדבר לגרום לשלמות גופו ע"י מצנת המילה, כך בידו הדבר לרומם את נפשו למדרגה של שלמות. הרמב"ם נתן טעם ופסיכולוגי למצוה – החלשת התאוה, וכן טעם סוציולוגי – סימן היכר ליהודי, מעין טכס קבלה לקבוצה והתחייבות לדרך (החינוך ב; מורה נבוכים ח"ג פרק מט).

ג. בביצוע ברית מילה, האדם נראה כמקריב את בנו אל הקב"ה, בכך הבן נעשה שייך לה' יתברך, ועם ישראל נעשה עם סגולה, וזהו גם טעם עקידת יצחק (על פי ר' חסדאי קרשקט, אור ה' מאמר ב', ראש פרק ו).

ד. המקובלים נוהגים לעשות הקבלה בין הפה לראש הגויה (איבר המילה). הם מכנים אותם "פֶּה של מעלה" ו"פה של מטה" (כך נהג לומר מו"ר הרב לוי נחמני זלה"ה). כריתת ערלת בשרו של האדם באה לרמז לו שעליו לכרות גם את ערלת פיו ולשונו. האדם נדרש לִבְרֹא את מלאכיהם שהוא מכניס לתוך פיו, ואת הדיבורים שהוא מוציא מתוכו. וכן, לא יהיה להוט אחר תאוותיו במאכלים ובזיווג, ולא יִגְרַר אחרי נְטִיתוֹ להתרברב ולעסוק בלשון הרע ('דיבור ומחֻשְׁבָה על סִפֵּף באר הגולה למהר"ל" – (עוד מטעמי המצוה ותאורה בע"ה בגליון וישב–מקץ תש"פ).

מהלכות המצוה ומנהגיה

1. **מצות המילה ומועדיה השונים** (א, א–ח)

א. מצוה על האב למול את בנו (ש"ע יו"ד רס, א; ואין האשה חייבת למול את בנה – רמ"א יו"ד רסא, א). עבר הטעם ולא מל אותו, הרי זה ביטל מצות עשה. אם לא מלו את הבן, כשיגדל הוא חייב למול את עצמו (בבלי קידושין כט; הרמב"ם הל' מילה א, א–ב; ש"ע יו"ד רסא, א).

ב. על גוי שהתגייר אמרו רבותינו (ביבמות מו): "לעולם אינו גֵר עד שימול ויטבול". קטן שנולד כשהוא מהול, צריך להטיף ממנו דם ברית ביום השמיני (ש"ע יו"ד רסג, ד). גם תינוק 'יוצא דופן' (שנולד בנייתוח קיסרי), מלין אותו בשמיני (לא בשבת) – (שבת קלה; הרמב"ם מילה א, ז).

ג. התורה ציוותה (תויריק, ויקרא ג, א; וביום השמיני יְמּוֹל בְּשַׁר עֶרְלָתוֹ. ולמדו רבותינו (ביבמות עב): מִהֶמְלָה 'בְּיָוִם' שמלים ביום עֵד שקיעת החמה, ואין מלים בלילה. והוא הדין גם למילה שלא בזמנה (מהיום התשיעי והלאה). ואף על פי שכל היום כשר למילה, זריזים מקדימים למול בהקדם משורחה החמה, שנאמר (וירא, בראשית כג): וַיִּשְׁכַּם אֲבָרְהָם בְּבֶקֶר (פסחים ד; וימא כח:: הרמב"ם הל' מילה א, ה; ש"ע יו"ד רסב, א).

2. **מילה דוחה שבת** (א, טו–טז)

א. אם חל היום השמיני בשבת או ביום טוב, מלים בו ביום, שמילה בזמנה דוחה את השבת, שנאמר (תויריק, ויקרא ג, א; וביום השְׁמִינִי יְמּוֹל בְּשַׁר עֶרְלָתוֹ – ביום השְׁמִינִי, אפילו חל בשבת (שבת קלה). אבל שלא בזמנה, אינה דוחה לא שבת ולא יום טוב (הרמב"ם מילה א, ט; ש"ע א"ר"ח שלא, א, ז).

ב. כל מי שנולד בין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, נימול ביום התשיעי. הזמן הקובע הוא הרגע שבו יצא ראשו של התינוק לאויר העולם (הרמב"ם מילה א, י; טו; ש"ע יו"ד רסב, ד).

ג. חלק מאלו שאין מלים אותם בשבת ודוחים מילתם למחרת:

1) קטן שנולד כשהוא מהול, וצריך הטפת דם ברית.
2) 'יוצא דופן' ומי שנולד בערב שבת בין השמשות, (הרמב"ם מילה א, יא–יג; ש"ע א"ר"ח שלא, ה / יו"ד רסו, י).

(עוד מהלכות המצוה ומנהגיה בע"ה בגליון וישב–מקץ תש"ף).

מכון טולידאנו 052–4767–363 | machon-toledano.org